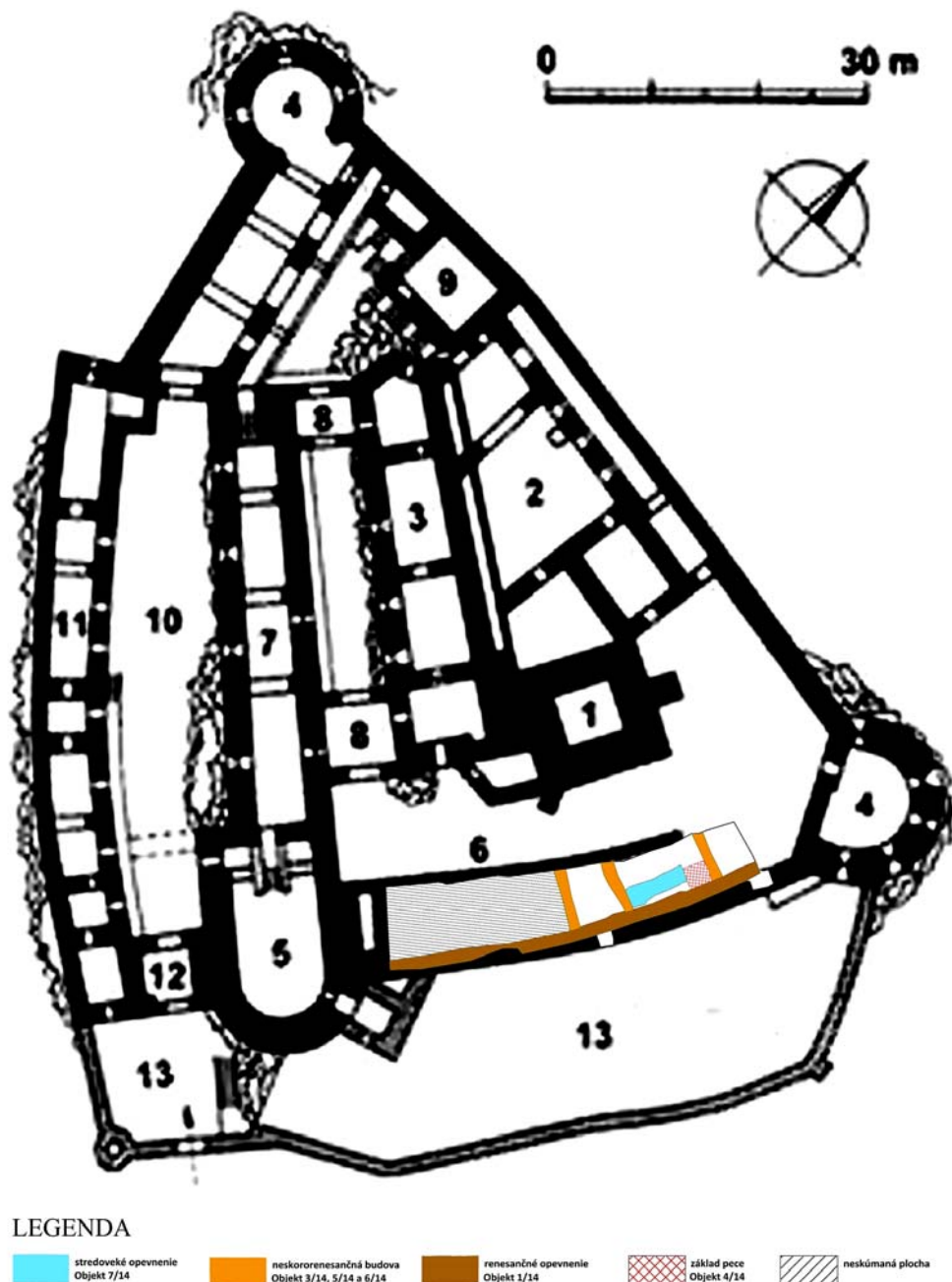

Výskum delovej terasy na hrade Krásna Hôrka

Peter Nagy - Igor Choma - Anton Karabinoš

V januári až marci roku 2014 sa uskutočnil archeologický výskum pod vedením pracovníkov SNM - Archeologického múzea Mgr. Petra Nagya, Mgr. Igora Chomu a PhDr. Antona Karabinoša, vo východnej časti hradu Krásna Hôrka, na delovej terase. Jedným z cieľov výskumu bolo zistiť či sa daný priestor, v telese terasy, môže využiť pre požiarnu nádrž, ktorej projekt je súčasťou práve realizovanej obnovy hradu.

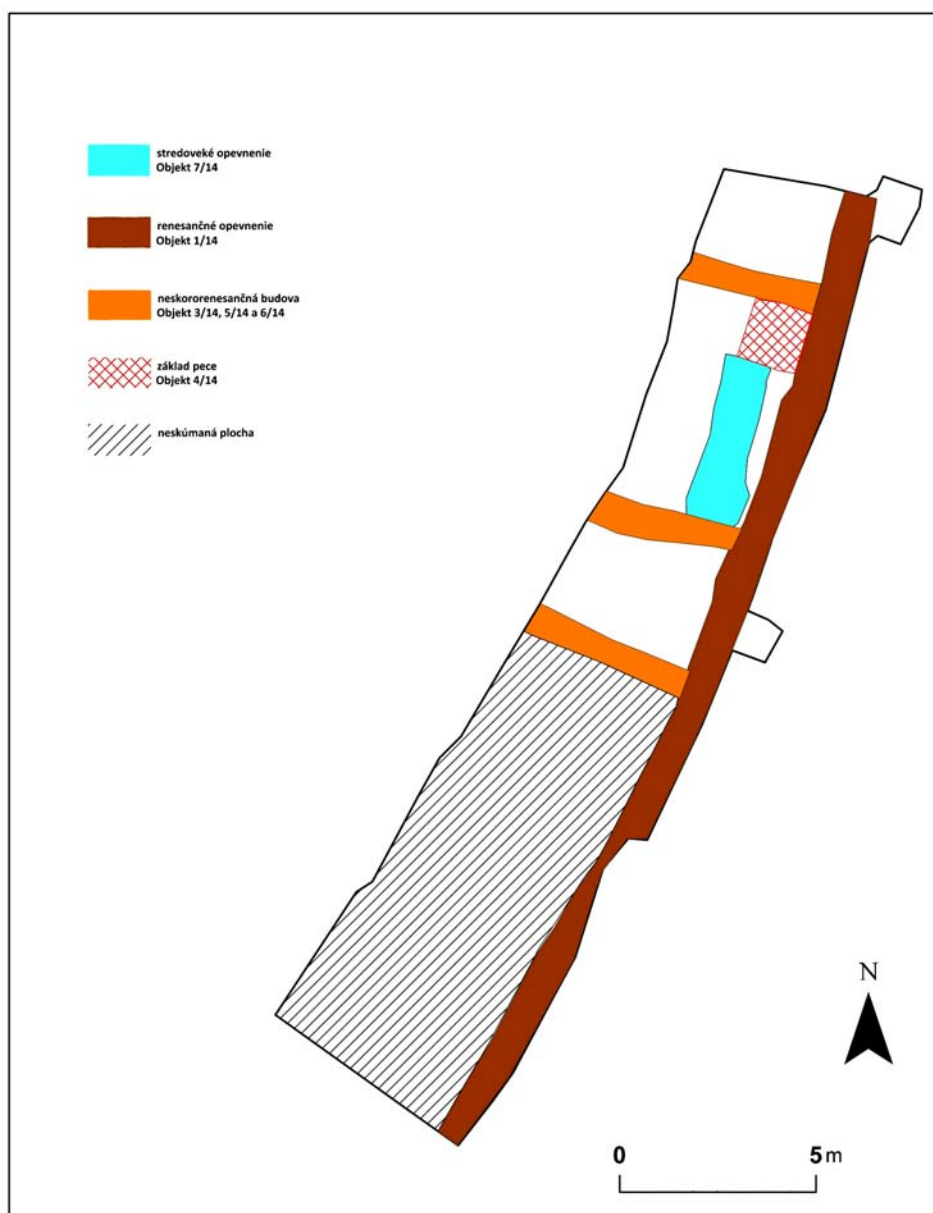

Celkový pôdorys hradu s vyznačenou skúmanou plochou a odkrytými stavebnými konštrukciami.

Samotný terénny výskum bol realizovaný formou sondáže, v priestore plošiny s cieľom preskúmania stratigrafických súvislostí a identifikácie archeologických objektov. Sondáž pozostávala z dvoch sond vedených naprieč plošinou v jej severnej časti, sondy SI/14 a SII/14 boli v priebehu hĺbenia spojené do jedného celku. Tretia sonda SIII/14 bola vedená v južnej časti plošiny, jej hĺbenie nebolo zatiaľ (v 1. fáze výskumu) ukončené.

Celkovo bolo identifikovaných 7 murovaných objektov – konštrukcií (Objekt 1/14, 2/14, 3/14, 4/14, 5/14, 6/14 a 7/14), jeden zahĺbený objekt (Objekt 8/14) a 16 vrstiev v stratigrafii plošiny, z toho 14 antropogénnych (Vrstva 1/14, 2/14, 3/14, 4/14, 5/14, 6/14, 7/14, 8/14, 9/14, 10/14, 11/14, 12/14, 14/14 a 15/14) a 2 prírodné vrstvy (Vrstva 13/14, 16/14).

Medzi najdôležitejšie nálezy radíme architektonické zvyšky - objekty 3/14, 5/14, 6/14, ktoré dokumentujú existenciu interiérových priestorov pri západnom profile renesančného muriva (objekt 1/14) a nález objektu 7/14, fragmentu stredovekého opevnenia.

Pôdorys (schéma) skúmanej plochy s farebným odlišením najdôležitejších objektov.

V súvislosti s murovanými konštrukciami boli dokumentované trámové kapsy, omietky, architektonické súčasti múrov ako strieľňa, či stopy po úpravách na korune objektu 1/14. Z porovnania materiálu vyplynulo cielené zasypávanie a planírovanie vrstiev medzi východným opevnením a západným terasovým múrom. Vrstvy 2/14, 3/14, 5/14, 6/14, 8/14, 9/14, 12/14, 13/14, 15/14 obsahujú prevažne renesančné keramické kachlice, zlomky stolovej tenkostennej keramiky, sporadicky fragmenty stredovekej keramiky a častejšie stolový riad z 19. storočia. Napriek podobnosti materiálu možno rozdeliť zasypávanie terasy na dve až tri etapy – vrstva 6/14, ílovito hlinitá a tehlová vrstva pokrývajúca skalné podložie a jeho humusovitý a ílovitý kryt vrátane podlahových úprav, vznikla ako prvá po tom, čo sa interiéry hospodárskych stavieb prestali využívať. Vrstva 5/14 vznikla navožením stavebnej sutiny alebo planírovaním deštrukcie interiérových murív; transferom pravdepodobne z gotickej časti hradu (fragmenty tufu a architektonických článkov z tufu dokumentované v hranolovej veži) najskôr v 18. storočí a vrstva 3/14, ktorou bol planírovaný terén v 20. storočí (vo vrstve nájdené plechové konzervy). Vrstva 2/14 mohla vzniknúť prirodzeným spôsobom, keď sa na planírovanej vrstve 3/14 zachytávala vegetácia a začal proces vzniku humusu. Na to bola položená vápencová dlažba do betónového podkladu. Vrstva 12/14 vznikala prirodzeným zasypávaním terénnej nerovnosti pri západnom profile objektu 7/14 v stredoveku a neskôr pri rozširovaní pevnostného systému v 16. storočí. Ako jediná obsahuje aspoň drobné fragmenty stredovekej keramiky - fragmenty z tela nádob zdobených žliabkom z 13. storočia, ktoré sa našli ako pri západnom tak pri východnom líci objektu 7/14 a môžu viesť k datovaniu vzniku objektu 7/14. Tento prestal plniť funkciu a bol porušený stavbou východného opevnenia (deštruované východné líce objektu 7/14) a stavbou interiérov pri renesančnom opevnení, kedy bol objekt 7/14 deštruovaný v južnej a severnej časti.

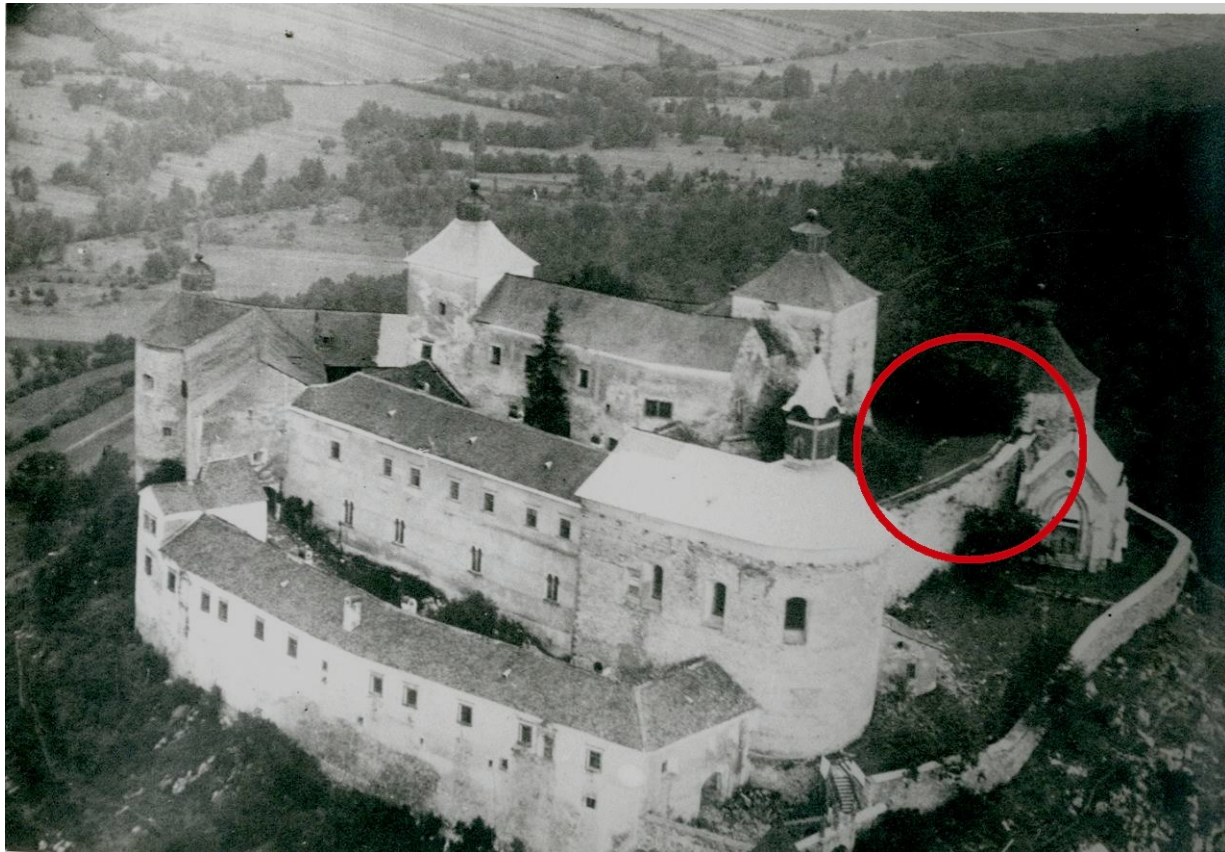
Z objektov je najstarším deštruované murivo stredovekého opevnenia označené ako objekt 7/14. Pri rekonštrukcii fortifikácie bolo toto zničené a možno z rovnakého materiálu vystavané východné opevnenie a následne interiérové priestory predelené priečkami, ktorých základy sme preskúmali (objekt 3/14, 5/14, 6/14). Ich datovanie nie je možné oprieť o konkrétny archeologický materiál. So západným lícom fortifikácie nie sú priečne múry previazané; až nanosením omietok boli priestory spojené do jedného celku. Obytné alebo hospodárske stavby však mohli vzniknúť v ďalšej stavebnej a doteraz nedokumentovanej etape zrejme po zániku bezprostredného tureckého nebezpečenstva v 17. storočí. Južné líce objektu 6/14 bolo dopĺňané plevovými tehliami z 13. storočia, z ktorých niektoré nesú na okrajoch profiláciu v podobe šikmého skosenia a žliabky vyhotovené prstami, inde bol na stavbu muriva použitý starší profilovaný architektonický článok. Vo východnom opevnení bola primárne vymurovaná strieľňa. Tá bola v súvislosti so vznikom interiérov adaptovaná a prestavaná na otvor, vstup, ktorým sa dalo dostať z interiéru do priestoru pred predsunutým opevnením. Šikmé steny strieľne boli vyrovnané tufovou konštrukciou, čím sa otvor zúžil o jeden celý meter, steny boli omietnuté a vstup opatrený drevenou obrubou osadenou do káps v hornej aj dolnej časti. Časový údaj získaný dendrochronologickou analýzou drevenej stojky zárubne z obruby (AD 1520-1540) je len predbežný a až do dodania písomného protokolu z analýzy ho môžeme používať len s rezervou. Vzhľadom k skutočnosti, že vzorka neobsahovala podkôrne drevo, časový interval neoznačuje dobu zožatia stromu ale len istý časový úsek jeho rastu. Otvorená je aj možnosť sekundárneho použitia starého dreva. Interval 1520-1540 nám teda poskytuje len dolnú hranicu datovania osadenia dreveného vstupu. Úroveň prahu a zachovania omietok poukazuje na pôvodnú výšku podlahy interiéru v sonde SII/14. Skala v tejto časti bola pravdepodobne znížená zasekaním. K pôvodným konštrukciám východného opevnenia patria trámové kapsy zistené v jeho západnom profile. Položenie

tehlovej dlažby, vrstva 7/14 a postavenie pecného telesa, objektu 4/14, sú nasledujúcimi stavebnými úpravami interiéru. Tehlová dlažba a pec sa dajú na základe použitých tehál datovať do 16.-17. storočia, keďže tu, predvažne klenobné, tehly boli zabudované pravdepodobne sekundárne, zaradili by sme objekty 7/14 a 4/14 skôr do 17. storočia. Po strate funkcie opevnenia mohol byť priestor využívaný ako vyhliadková terasa možno od konca 19. storočia, na súdobých fotografiách, do polovice 20. storočia, vidno korunu renesančného muriva opatrenú zábradlím.

Stopy po jeho osadení boli možno zachytené na južnej časti koruny objektu 1/14 ako prerušené línie v západnom líci muriva.

Na leteckej snímke z prvej polovice 20. storočia je zachytený priestor plošiny bez výrazného západného terasového muriva, plynulý prechod z plošiny do priestoru pod palácom a pôvodný renesančný múr. Terén bol neskôr dvihnutý, jeho západná časť poistená vymurovaním terasového múru a neskôr vysypaný a planírovaný. Na rozdiel od predchádzajúcej fotografie je tu zachytená i neogotická kaplnka, ktorá stávala na plošine pod delovou terasou.

V konečnej fáze v 70. rokoch 20. storočia bol múr opevnenia znova nadstavaný o cca 100 cm a rovnako bol dvihnutý západný terasový múr, a plošina opatrená vápencovou dlažbou. Z archívneho výskumu, hlavne z porovnania zamerania V. Myskovszkého z roku 1878, vyplýva existencia strielní vo východnom opevnení. Ak doteraz sa toto zameranie považovalo skôr za „ideálne“, výskumom sa strieľňa potvrdila. Predpoklad existencie ďalších vyplýval aj zo starších architektonických výskumov (Fiala – Vallašek). Na južnom opevnení majú strieľne ústie 228 cm široké, neskôr je ich teleso premurované. Také sa predpokladali aj vo východnom opevnení; autori vychádzali zo zamerania Ing. Nevšimala (archív Múzea Betliar), staršej leteckej snímky a aj zo zamerania V. Myskovszkého, ktorý na východnom opevnení naniesol štyri strieľne. Na starších fotografických záberoch východného opevnenia nie sú otvory strielní badateľné. U Myskovszkého vidíme aj západný terasový múr ale z pôdorysu nie sú známe výškové pomery. Podľa leteckej snímky terén prechádza plynulo tam, kde je dnes schodiskový výstup na plošinu. Pomerne detailne je hrad nanesený na mape druhého vojenského mapovania, avšak bez výpovednej hodnoty pre potreby výskumu. Terén mal byť dvihnutý pre potreby akejkoľvek vyhlídkovej terasy (stavitelia boli poslední Andrássovci?), preto bol postavený terasový múr a vzniknutý priestor zasypaný sutinou z hradu. Na spomínanej leteckej snímke je zachytený areál najskôr pred posledným zdvihnutím terénu. Teleso plošiny pred úpravou v 70. rokoch 20. storočia popisovalo niekoľko pamätníkov ako „priechodné“, či „nezasypané“.

Plány na úpravu terasy v 70. rokoch 20. storočia ukazujú schematický prierez plošinou, z ktorého vyplýva že projektantom neboli známe architektonické fragmenty pod zásypom a schematicky naznačili aj pokles skalného terénu východným smerom. Z hnutelných archeologických nálezov možno spomenúť mincu Ferdinanda I. z prvej

polovice 16. storočia, staršiu, zlomenú mincu zrejme z arpádovského obdobia, bronzové kovanie postrannice zubadla s erbom, ktorý zatiaľ nie je z heraldického hľadiska vyhodnotený,

rytým motívom zdobené oplechovanie drevenej alebo kostenej rukoväte alebo súčasti postroja, bronzový gombík a kachlice s motívom baníckych kladiviek v erbe. Dve kachlice boli nájdené v popolovej vrstve na dne sondy SII/14 v blízkosti otvoru v hradbe a objektu 5, v skalnej priehlbine. Pri nich sa nachádzala ďalšia komorová kachlica s rastlinným motívom v strede. Zo stavebnej keramiky treba spomenúť najmä tú stredovekú: sú to tehly z obsahom organických prímiesí "plevovky" (12.-14. storočie), zlomok štvorcovej dlaždice s úkosom (13.-15. storočie) a fragment plochej strešnej krytiny (12.-14. storočie). Stredoveký črepový materiál je málo výrazný, avšak nachádzal sa výhradne pri predpokladanom zvyšku stredovekého opevnenia, objekt 7/14.

Výsledky archeologického výskumu, ktorého súčasťou bol aj archívny prieskum, nám ukázali: že východná časť hradu Krásna Hôrka, ktorej súčasťou je i delová bašta, bola jednou z najčastejšie prestavovaných častí hradu. Náš výskum sa snažil zdokumentovať tieto stavebné zmeny za pomoci takmer všetkých dostupných archeologických metód. Či sa nám to podarilo nech posúdia čitatelia.